

KALÁSZ MÁRTON: VIOLA D'AMOUR

A „viola d'amour”-t, a tizenhetedik-tizennyolcadik század elszongító, lány hangú húros hangszerét ma már nem használják a zenekarok. A szerelmi versciklusok ideje is — úgy tetszik — lejárt. Petrarca canzonéit, Himfy dalait a modern költő nem ismételheti meg. Ezért látszik kockázatos vállalkozásnak a Kalász Mártoné; lehet-e *ma* szerelmi versekből összeállítani egy egész verseskötetet? Lehet-e követni a petrarcai hagyományt? Vajon nem Paul GERALDY édeskés ciklusaihoz fog végül is hasonlítani az a dallam, amelyet felcsendít a „viola d'amour”?

A vállalkozás tehát kockázatos; csapdákat ígér. Kalász Márton tehetségét dicséri, hogy e csapdákat fölényes tudással sikerült elkerülnie. Látszatra korszerűtlen vállalkozásba fogott, de az „anakronisztikus” kereteket mégis modern mondani-
valóval tudta kitölteni.

A *Viola d'amour* egy szerelem teljes élményanyagának foglalata. Ciklusai — a *Feleselés*, a *Vallomás*, a *Megfelelés* — mindazt kifejezik és összefoglalják, ami egy szerelem tartalma és kísérője lehet: a vágyat és a beteljesülést, a búcsút és az újra-kezdést, a szenvedélyt és a szenvedést. Kalász Márton száz verse egy nagy szerelem teljes érzelmi panorámáját rajzolja fel: nem az érzés történetét, hiszen nem krónikára törekszik, hanem az érzelmek hullámmását, belső feszültségét, mélyebb övezeteit. Mindez azonban még csupán „petrarcai” feladat; a modern költőnek másra is kell törekednie. Ez a másra törekvő szándék két közegben érvényesül: a szerelmi érzés és kapcsolat modernebb értelmezésében és abban az önvizsgálatban, amely az érzések kifejezését követi.

A modern szerelmes vers költője nem elégszik meg az érzelmek vagy szenvedélyek ábrázolásával, kifejezésével. A szerelemben mintegy az „anyag humanizálásának” mítoszát keresi: azt a lehetőséget, amely emberi jelentőséget ad az ösztönök vágyainak, emberi méltósággal ruházza fel a *biológiai* világ folyamatait. Ennek természetesen az a feltétele, hogy a költő humanizálja a biológiát, költői magaslatra emelje a biológia jelenségeit és folyamatait. E humanizálás és „átköltöiesítés” páratlan példáját József Attila verse: az *Óda* alkotta meg. Kalász szerelmi ciklusa is az ő nyomán valósítja meg a modern szerelmi költészet eme feladatát. „Meg-énekelni csontvázad, tüdőd, / emésztőszerveid, szíved. / Díjazni e szép, puha benső / kertészetet” — olvassuk. Vagy: „Elborult kint! Véresejtjeid / áramlanak. / Fűtik a sok kis gyöngykemencét / benned — jelzik fogsorodat.”

A biológia humanizálását követi a szerelmi kapcsolat modernebb értelmezése. (Erre is József Attila nyújtott példát!) Vagyis az a gondolat, hogy a szerelem egyenrangú emberek szövetsége legyen; hogy a humanizált biológiai közösség mellett ez az *etikai* jellegű kapcsolat is egymáshoz fűzze a szerelmeseket. Már Marx is erre a közösségre gondolt, amikor a férfi és a nő kapcsolatát az emberi lényegyet leginkább kifejező humanisztikus viszonylatnak fogta fel. „Társ vagy” — vallja most Kalász Márton egyik verse is.

A másik közeg, amiben a modernebb felfogás érvényesül, a költői önvizsgálat közege. A szerelmi költészet is úgy válik igazán — a szó valódi és egyre világosabbá váló értelmében — lírává, ha nemcsak a szerelmi érzésről beszél, hanem az alkotó egész világlátását, életrendjét és közérzetét kifejezi. Vagyis, ha a szerelmi kapcsolat, a szerelmi szenvedély ábrázolása be tudja világítani a személyiség teljességét, a lélek más övezeteit is. Kalász Márton versciklusa is ilyen. Nemcsak vallomás, hanem önvizsgálat is: önelemzés és számvetés. „Magamba pillantok. Van bőven ok / töprengenem” — mondja maga a költő, s ez az önvizsgáló töprengés alakítja át egyfajta modernebb zenévé a „viola d'amour” zsongító dallamát.

Kalász többet vár a szerelemtől, mint a régi költők, mint a „viola d'amour” klasszikus mesterei. Nemcsak boldogságot és beteljesülést, hanem az élet intenzitásának növelését is: a személyes létezés határainak kitágítását, mondhatnám „meta-

fizikai" aktivitást. A társban, a másik emberben is évezredek, kultúrák, történelmi folyamatok örökösét és birtokosát keresi.

S a másik emberrel, a másik ember sorsával, öntudatával, élményeivel és személyiségével teljesítheti ki önmagát, a saját életét és személyiségét. Ő maga is ezzel a szóval foglalja össze a szerelem legfőbb varázsát és értelmét: „Kiteljesedem”. Ez a kiteljesedés lehet az a filozófiai nyereség, amit a szerelem hoz a „viola d’amour” költőjének. Modern életérzés, modern világfelfogás, modern igény szólal meg a klasszikus hangszerezen.

A költői vállalkozás tehát modern alkotói törekvésekről árulkodik; e modernséget azonban be kellett illeszteni a szerelmi műfaj hagyományaiba, hogy a ciklus megőrizhesse a „viola d’amour” dallamát. Kalász Márton alighanem a legjobb esz-közöket választotta ehhez, midőn Balassi Bálint versformájából és nyelvi alakzataiból alakította ki a maga verselését és stílusát. A mottónak idézett Balassi-strófa előlegezi a formai megoldásokat. Kalász a Balassi-versnek $a-a-b / c-c-b / d-d-b$ rendje nyomán alakította ki a maga $a-b / c-b / d-b / e-b$ szerkezetét. De képei, nyelvi fordulatai is egyféle Balassira emlékeztető archaikus stílussal ellenpontozzák a modern vers szabadabb társításait. „Mit láttam? sirattam? Jeremiásnak / mondolavesszejét. / Lángolt a gally a kelevézen / szirmát kard nyeste szét” — olvassuk. Vagy: „Kórságos nyakoncsüngés / rossz szerelem — / nekem sasszárny, nem szépmívű kolonc / lett volna jelem.”

A Balassira való utalásnak ezúttal konkrét poétikai értelme van. A magyar reneszánsz e hatalmas alakja — bizonyos módon — már a modern szerelem előhírnöke: az ő számára is önvizsgálatot, önelemzést, mintegy saját „ontológiai” helyzetének analizését jelentette a „viola d’amour” dallama. Ő is eltért a dallam konvencióitól, kialakult szabályaitól. Balassira emlékezve, Balassira utalva tehát Kalásznak újítás és hagyomány szerves egységét sikerült megalkotnia. (*Magvető Könyvkiadó 1969.*)

POMOGÁTS BÉLA

SZEGEDI SZERZŐK MŰVEI

MOCSÁR GÁBOR: ÉGŐ ARANY

A Magyarország felfedezésére induló írók között akadhatnak majd olyanok, akik vállalkozó szelleműek, fogékonyak a nagyszabású feladatok iránt, de előre megkonstruálják azokat a társadalmi, politikai, erkölcsi valóságban időszerűnek vélt jelenségeket, azok leginkább szembeszökő jegyeit, esetleg már az általánosításokat is, amelyek köré viszonyokat, eseményeket, szereplőket keresnek és találnak. A szellemi vállalkozásnak sajátossága, feltétele egyébként az elgondolás, a koncepció, vagy éppen a hipotézis. Ma hazánkban az írók (de az állampolgárok általában) rendelkeznek mindazokkal az ismeretekkel, amelyekkel jellemezhetőek társadalmunk fő vonásai, a mozgás irányának részletei is. De ha az íróban hiányosak mindezek az ismeretek, ha nélkülözi a tájékozódás intellektuális és emocionális (azonosulási) feltételeit, a felfedező munka nem ígérhet közérdeklődésre számot tartó eredményt.